

Vabaühenduste manifest Riigikogu valimised 2015

Mis kasu riik vabakonnast saab ning
kuis seda veelgi suurendada.

Aktiivsed ja organiseerunud kodanikud teevad järgnevate näidete varal palju me riigi ja ühiskonna arenguks ning probleemide leevendamiseks. Näeme kolme kriitilisemat valdkonda, kus mõtestatum koostöö vabakonnaga võiks veelgi enam tulemust anda, et Eestis oleks igapäev parem ja turvalisem elada ning lõpuks lihtsam ka riiki valitseda.

Mis kasu riik vabakonnast saab ning kuidas seda veelgi suurendada.

Probleemide paindlik lahendamine

Vabäühendused tegelevad tihti teemadega, millega avalik ja äri sektor tegeleda ei saa või ei taha, reageerivad ühiskonna valukohtadele kiiresti ning suudavad oma tegevusega keerulisemaid probleeme äragi hoida. Samuti osutavad nad teinekord paremaid ja kättesaadavamaid avalikke teenuseid, sest tunnevad paremini inimeste ja kogukonna vajadusi.

Vabäühendused tegelevad ühiskonna teravamate probleemidega innovaatseliselt ja mõjusalt. Vabäühendused on tihti loodudki probleeme märgates, et sekkuda kiiresti ja suurima kasuga – ise, vahel teistest riikidest õppides, mõnikord ettevõtjate või avaliku sektoriga koostöös. Näiteks **SOS-Lasteküla** on muutnud kogu asendushoolduse kontseptsiooni,

Noored Kooli koolitab liidriomadustega õpetajaid, kelle mõju koolis ja kogukonnas on suurem ära tehtud koolitundidest.

Vabakond kaasab ühiskonna-asjadesse eraraha ning suudab nutikate lahendustega saavutada riigist suuremat mõju. Näiteks **Toidupank** viib abivajajani kauplustes üle jäänud toidu, kombineerides vabad ressursid vaesuse tagajärgedega. Vähihaigete Laste Vanemate Liidu korraldatud **Pardiralli**ga koguti arvestatav summa tugikeskuse rajamiseks, mis koos **jää-ämbri** kampaania näitasid tänavu inimeste kaasatulekut ühekordsete aktsioonidega. Järgmine teadlik samm on alustada regulaarse annetamisega.

Vabäühendused on avalike teenuste pakkujad, töökohtade loojad ja seejuures elujõulised organisatsioonid. Maailmapraktika on tõestanud sotsiaalsete ettevõtete head mõju iseäranis erivajadustega inimestele töö leidmisel. Töö on ju parim sotsiaalse tõrjutuse leevendaja ja tagatis inimese sõltumatuks ja kuuluvustundele. Nii koolitab ja

toetab **Pimemassööride Ühing** pime-date inimeste tööturule tulekut, **MTÜ Abikäsi** on lisaks puudega inimestele töö pakkumisele kujunenud töökeskuseks, mis aitab neil saavutada vajalikku kompetentsi avatud tööturulgi. Kodani-

kualgatusena loodud **naiste tugikeskused** on tänaseks riigi partnerid avaliku teenuse osutamisel.

Kasutamaks vabakonna võimalusi probleemide lahendamisel ja teenuste pakkumisel mõjusamalt, on meil järgmised ettepanekud:

1. Sotsiaalse eesmärgiga majandustegevus olgu vabäühendustele selgelt lubatav. Selleks tuleb tagada praegu hämaralale jäävat sotsiaalset ettevõtlust toetav õigusruum ning arengutoetused neile sarnastelt ettevõtlusele äriühingutes.

2. Alustada ühiskondliku mõju hindamise meetodikate arendamist ning võtta kasutusele ühiskondliku mõju osakud. Ainult asjalike hindamismudelite abil saab teada, millised sekkumisviisid töötavad ühiskondlike

probleemide lahendamisel. **Luu riiklik riskikapitali fond tõendus põhiste katseprojektideks.**

3. Eristada annetused teistest tulumaksu mahaarvamistest ja kaotada annetuste tulumaksusooduselt piirmäärad, mis ergutaks eraraha kaasamist ühiskonna-asjadesse.

4. Tõsta avalikke teenuseid delegerivate asutuste oskusi ning teenuseid osutavate vabäühenduste võimekust; täpsustades ka teenuste üleandmist **seadusandluses** ning **riigihangete** põhimõtteid sotsiaal-, tervishoiu- ja haridusvaldkonnas, et paraneks teenuse kvaliteet, teenuse osutajate elujõulisus ja kasvaks teenuse mõju.

Avatud riik ja tasakaalus huvid

Eestile ei tule kasuks avaliku diskussiooni kasvav polariseerumine. Arvamuste paljusus ei pea tähendama vastandumist, vaid erinevaid huve tuleb tasakaalukalt arvestada. Avalik võim saab luua tingimused, et vabaihendused tahaksid ja saaksid diskussioone ergutada, huvirühmade arvamusi esindada ja tarkadeks otsusteks vajalikku eeltööd teha.

Vabaihendused aitavad selgitada avalikku huvi ja seda erahuviga tasakaalus hoida. Kuigi vaidlustes on vabaihendused tihti ettevõtjatest ja avalikust võimust ressurside poolest nõrgemad, tasakaalustavad näiteks **keskkonna-organisatsioonid** planeeringute ning maa- ja loodusvarade kasutamist puudutavaid vaidlusi. **Liikumine Avalikult Rail Balticust** selgitas kogukondades raudteetrassidega seotud probleeme ning pakkus lahendusi. Kohalikud seltsid korraldavad avalikke arutelusid linnaruumist ja külakeskkonnast, et need ei kujuneks vaid kinnisvaraarendajate huvist lähtuvalt.

Vabakond loob osalemiseks platvorme. Aruteludes osalemine äratav huvi ühiskonnateemade vastu ja aitab teadlikumalt arvamust kujundada. Kui formaalne, liiga hiline ja napi sisulise aruteluga kaasamine aga suurendab hoopis skepsist kaasamise ja otsuste kvaliteeti, siis avatud arutelud aitavad ennetada ülemäärast arvamuste polariseerumist. Seda on tehtud näiteks **Arvamusfestivalil** ning vabaihenduste initsiatiivil sündinud **Rahvakogu** avas ühiskondliku diskussiooni poliitilise konkurentsi teemadel.

Vabaihendused annavad väärtuslikku tagasisidet, kas poliitika töötab või ei tööta. Koostööd tehes hoitakse ära läbimõtlemita otsused ning antakse ka kõige vaiksematele ja tõrjutumatele gruppide hääl, kes enda eest seista ei suuda. Avalik võim vajab vabaihenduste teadmist ja võrgustikke, et enne otsuste tegemist tagasisidet saada ning valikutes kindel olla. **Puudega inimeste organisatsioonid** on juhtinud tähelepanu töövõimereformi puudustele, hoides sellega ära asjatu kulu ning tuues päevakorda uued üksikasjad.

Et inimesed osaleks ja vabaihendused oleks partneriks avatud valitsemises, on meil järgmised ettepanekud:

1. Parandada oluliselt poliitika kujundamise läbipaistvust ning kodanike osalusvõimalusi, luues selleks selgepiiriline õiguslik raamistik ja arendades edasi erinevaid kaasamisvõimalusi, sh e-osalemist. Huvigruppide lobitööle tuleb seada kindlad reeglid läbipaistvuse suurendamiseks, **Riigikogu töö tuleb muuta avatumaks**, kaasates otseseid eelnõu sidusrühmi komisjonides toimuvatesse aruteludesse.

2. Sõlmida mitmeaastased lepingud strateegiliste partneritega vabakonnast, mis pole üksnes toetus, aga läbimõeldud koostöö, mis tugedab ka vabakonna esindusorganisatsioonide ja nende sisedemokraatiat. Tugevad partnerid on riigile pikaajalisemalt kasulikud neist, kes kuldavad aega ja inimesi ühekordseteks projektideks/kampaaniateks. Koostöö

mõtestamine aitab ületada avaliku võimu hirmu selle ees, et partner neile aeg-ajalt vastandub.

3. Riigi kogutud andmed vabaihenduste kohta peavad olema tasuta kättesaadavad kõigile, sest neid on vaja kasutada vabakonna ning riigi suhete kirjeldamiseks ja analüüsimiseks. See tagab läbipaistvuse koostöö ja rahastamise korraldamisel.

4. Suurendada vabaihenduste toetusprogrammide tõhusust ja mõju, et rahastamine oleks eesmärgipärasem ja vähem poliitiline – lõpetada katuseraha jagamine, reformida hasartmängumaksu nõukogu; anda projektikonkursside läbiviimine ministeeriumist pädevatele sihtasutustele. Lisaks **suurendada Kodanikuühiskonna Sihtkapitali eelarvet** igal aastal vähemalt kümnendiku, et vabaihenduste tegutsemisvõimekuse tõus oleks pidevalt tagatud. Ühtegi teist sarnast toetusallikat Eestis pole, KÜSKi eelarve on püsinud samana 2008. aastast.

III Tugevad kogukonnad ja kodanikuosalus

Tugev on kogukond, kus ka erineva emakeelega inimesed usaldavad üksteist, kus tullakse majanduslikult toime ning mille liikmetel on pealehakkamist vajalikke asju ise teha. Kogukonnas osalemine aitab tugevdada kodanikuiden-titeeti, mis ei ole seotud rahvuse, vaid riigi ja rahvaga, aidates luua suhteid, sidusust ja ühtekuuluvustunnet.

Tegusad seltsid on kogukonna mootoriks, ärgitavad osalema ning loovad ühiselu- ja omanikutunnet. Tallinnas sai näiteks **Soo tänav** jalakäija-sõbralik vaid Telliskivi Seltsi abil, **Maale elama!** viib kokku omavalitsuste ja linnainimeste vajadused. **Pühajärvel** seisid lapsevanemad kooli püsimise eest, **Pikakannus** aga avasidki oma kooli. **Linnalabor** kutsub ka Lasnamäe elanikke omavahel koostööd tegema. Mitmel pool on proovitud **kaasavat eelarvet**.

Vabaihendused on parimaks kodanikuhariduse korraldajaks ja partneriks nii üldharidus- kui ka ülikoolidele. Kooli ei peeta enam ammu ainsaks hariduse andjaks ning paljud vabaihendused on võtnud suurema rolli kodanikualgatusliku mõtteviisi ja kogemuse levitamisel. EMSLi **Kogukonnapraktika** pakub abiturientidele esimest vabatahtliku töö kogemust, **Väitlusselts** edendab kakskeelselt koolides arutluskultuuri, **ENTRUM** ja **Junior Achievement** toetavad noorte ettevõtlikkust ning **Inimõigusi austavate koolide võrgustikus** hinnatakse inimõiguste järgimist koolielus.

Vabatahtlikud loovad lisaväärtust. Vabatahtlik töö on Eestis väärt kümneid miljoneid aastas, sh avalike teenuste osutamisel. **Serve the City** ja vabatahtlikud.ee aitavad kokku viia võimalused ja vajadused, **priitahtlikud pritsimehed** tegelevad lisaks ennetusega, **Liikumine Kodukant** võrgustikus annavad sajad inimesed oma panuse maa- ja külaelu elavdamiseks, olles toonud maale ka hulga euroraha. Siiski ootab Eesti inimestest tervelt 42% veel kas kutset olla vabatahtlik või pole veel leidnud endale võimalust vabatahtlikus töös.

Et rohkem inimesi tahaks ja oskaks kogukonna asjades kaasa rääkida ning ühiselus osaleda, on meil järgmised ettepanekud:

1. Algatada kohaliku demokraatia edendamise programm, millega antakse **asumi- ja külaseltsidele ning noorte osaluskogudele rohkem ressursi seismaks avaliku huvi eest ning olemaks ühiselu katalüsaatoriks.** Mõistliku koostöö kujunemiseni omavalitsuste ja vabaihenduste vahel peab riik toetama, nõustama ja vajadusel nõudma omavalitsustelt kaasava ja avatud valitsemise põhimõtete järgimist ning kogukondade võimestamist.

2. **Tagada koolidele ressursid kodanikuhariduseks ning**

vabaihenduste kaasamiseks. Õpetajakoolitust on vaja täiendada selliselt, et õpetajad tahaksid ning oskaksid kogukondadega koostööd teha. Kodanikuhariduses osalevatele vabaihendustele tuleb kaaluda pearahal põhinevat toetusüsteemi, mis tagaks kodanikuhariduse programmide stabiilsuse ja võimaluse nende kvaliteedi parandamiseks.

3. **Vabatahtlik töö peab olema tunnustatud.** Vabatahtlikkuse levimiseks peab panustama vabatahtliku tegevuse laialdasemale teavitustööle, vabatahtlike kaasajate toetamisele, vabatahtlike ja abivajajate kokkuvii-misele. Avalik sektor tööandjana saab värbamisel eeskuju näidata vabatahtliku kogemuse arvestamisel.

Manifest on koostatud Vabaihenduste liidu EMSL eestvedamisel nii oma liikmeskonnast kui ka väljastpoolt seda esitatud ettepanekutest.

Lisainfo:
Maris Jõgeva
EMSLi juhataja
5342 1726, maris@ngo.ee